2. Տնտեսության հատվածների նկարագիրը

Տնտեսության բաղադրատարրերն են՝ ինստիտուցիոնալ (տնտեսական) միավորները, հաստատությունները, ճյուղերը և հատվածները:

Տնտեսությունը, որի հետ առնչվում է ֆինանսական հատվածը, առաջին հերթին բաժանվում է ներքին տնտեսության և արտաքին աշխարհի: Ներքին տնտեսությունը ներառում է ռեզիդենտ տնտեսական բոլոր միավորները (սուբյեկտները):

Ինստիտուցիոնալ (տնտեսական) միավորները այն տնտեսավարող սուբյեկտներ են, որոնք կարող են՝

- ունենալ սեփական ակտիվներ,
- ներգրավել պարտավորություններ,
- իրականացնել տնտեսական գործունեություն լայն իմաստով[2] և կատարել գործարքներ այլ սուբյեկտների հետ,
- ունենալ հաշվառման ամբողջական համակարգ:

Ինստիտուցիոնալ (տնտեսական) միավորներն ընդհանուր առմամբ կարող են լինել երկու տեսակի՝ անհատներ կամ անհատների խմբեր տնային տնտեսությունների ձևով և իրավական կամ սոցիալական սուբյեկտներ (միավորներ), որոնց գոյությունը ճանաչված է իրավաբանորեն կամ հասարակության կողմից՝ դրանք տնօրինող կամ վերահսկող անհատներից անկախ:

Տնային տնտեսությունները այն անհատների խմբերն են, ովքեր ապրում են միասին, ունեն ընդհանուր ռեսուրսներ և եկամուտներ, համատեղ սպառում են ապրանքներ և ծառայություններ, ինչպես նաև կարող են զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ: Տնային տնտեսության (տնտեսությունների) կողմից ստեղծված ձեռնարկության գույքը առանձնացված չէ սեփականատերերի անձնական գույքից, այսինքն՝ նման ձեռնարկությունը ենթակա է անսահմանափակ պատասխանատվության:

Իրավական միավորները (իրավաբանական անձինք) այն սուբյեկտներն են, որոնք գործում են իրենց սեփականատերերից առանձին, իրականացնում են տնտեսական գործունեություն, կայացնում են որոշումներ, իրենց անունից կատարում են գործարքներ և կնքում են պայմանագրեր: Իրավական կամ սոցիալական միավորները իրենց հերթին բաժանվում են երեք խմբի՝ կորպորացիաներ կամ ձեռնարկություններ, պետական կառավարման միավորներ և շահույթ չհետապնդող կազմակերպություններ:

Կորպորացիաները կամ ձեռնարկություններն այն իրավական միավորներն են, որոնք ստեղծվել են շուկայական ապրանքներ արտադրելու կամ ծառայություններ մատուցելու համար՝ իրենց սեփականատերերին շահույթ ապահովելու նպատակով:

«Կորպորացիա» տերմինը Հայաստանի Հանրապետությունում դեռևս տարածում չի գտել, որի պատճառով տվյալ ձեռնարկում հազվադեպ է օգտագործվում: Այսպիսով, վերը նշված միավորները հիմնականում անվանում ենք «ձեռնարկություններ կամ կազմակերպություններ»:

Պետական կառավարման միավորները յուրահատուկ իրավական միավորներ են, որոնց առաջնային խնդիրը պետական գործառույթների իրականացումն է, այսինքն՝ որոշակի ոլորտում գործող այլ միավորների նկատմամբ նրանք ունեն օրենսդրական, դատական կամ գործադիր իշխանություն: Այս միավորները իրականացնում են հետևյալ հիմնական գործառույթները. արտադրում և հասարակությանը կամ առանձին տնային տնտեսություններին տրամադրում են որոշակի ապրանքներ և ընդհանրական ծառայություններ, վերաբաշխում են հասարակության եկամուտները կամ հարստությունը տրանսֆերտային վճարումների միջոցով, արտադրում են կամ մատուցում են ոչ շուկայական ապրանքներ և ծառայություններ: Պետական կառավարման միավորները իրենց գործունեությունը ֆինանսավորում են տնտեսության այլ հատվածների ինստիտուցիոնալ միավորներից ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն ստացված հարկերի կամ այլ վճարումների հաշվին:

Շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները այն իրավական կամ սոցիալական միավորներն են, որոնք ստեղծվել են շուկայական կամ ոչ շուկայական ապրանքներ արտադրելու կամ ծառայություններ

---

[2] *Լայն իմաստով տնտեսական գործունեությունը ներառում է ապրանքների արտադրությունը և ծառայությունների մատուցումը, ինչպես նաև եկամուտների ստացումը, ծախսերի, ներդրումների և սպառման իրականացումը, խնայողությունների կուտակումը և այլն:*

մատուցելու նպատակով, սակայն դրանց կարգավիճակը թույլ չի տալիս ստացված շահույթը բաշխել հիմնադիրների, մասնակիցների և/կամ ֆինանսավորողների միջև[3]:

Երկրի ներքին տնտեսությունը տարբերվում է արտաքին աշխարհից ռեզիդենտության սկզբունքով, այլ ոչ թե արտարժույթի, քաղաքացիության կամ ազգության սկզբունքով: Տվյալ երկրի սուբյեկտները իրենց գործունեության ընթացքում կարող են առնչվել ինչպես տվյալ երկրի ռեզիդենտների, այնպես էլ այլ երկրների ռեզիդենտների հետ (վերջիններս տվյալ երկրի համար համարվում են ոչ ռեզիդենտներ):

Ռեզիդենտության սկզբունքը հիմնվում է երկու հիմնական հասկացությունների վրա՝ տնտեսական տարածք և տնտեսական շահերի կենտրոն: Երկրի տնտեսական տարածք է համարվում պետության կողմից ղեկավարվող այն աշխարհագրական տարածքը, որի շրջանակներում անհատները ազատ կարող են տեղաշարժվել, իսկ ապրանքները և կապիտալը՝ շրջանառվել: Հարկ է նկատել, որ տնտեսական տարածքը կարող է տարբերվել երկրի վարչա-քաղաքական տարածքից:

Այսպիսով, տնտեսավարող սուբյեկտը համարվում է տվյալ տնտեսության համար ռեզիդենտ, եթե նրա տնտեսական շահերի հիմնական շրջանակը (կենտրոնը) այդ երկրի տնտեսական տարածքում է: Ընդ որում, տվյալ երկրում տնտեսական շահեր ունենալը նշանակում է, որ տվյալ երկրի տնտեսական տարածքում գոյություն ունի բնակավայր՝ տուն կամ բնակարան, արտադրության կազմակերպման համար նախատեսված շենք, շինություն կամ այլ տարածք, որտեղ կամ որտեղից տնտեսավարող սուբյեկտն իրականացնում է և հետագայում էլ մտադրություն ունի իրականացնել որոշակի ծավալի տնտեսական գործունեություն և գործառնություններ այլ սուբյեկտների հետ՝ անորոշ ժամանակով կամ որոշակի երկար ժամանակահատվածում (սովորաբար՝ 1 տարի կամ ավելի):

Այսպիսով, վիճակագրական ռեզիդենտությունը հիմնված չէ ազգության, քաղաքացիության կամ այլ իրավական չափորոշիչների վրա, այլ սահմանվում է՝ զուտ տնտեսագիտական մոտեցումներից և սահմանումներից ելնելով: Ռեզիդենտության որոշումն, այնուհանդերձ, միշտ չէ, որ պարզ է և որոշակիորեն կապված է նաև տվյալ սուբյեկտի տեսակի և բնույթի հետ: Հաճախ սուբյեկտի ռեզիդենտությունը որոշելու պայմանները հստակ չեն լինում, ինչը բարդացնում է դասակարգման իրականացումը: Ստորև բերվում են ռեզիդենտության որոշման մի քանի սկզբունքներ:

Ֆիզիկական անձանց և տնային տնտեսությունների ռեզիդենտությունը: Տնային տնտեսությունը համարվում է այն երկրի ռեզիդենտ, որտեղ ունի տուն կամ բնակարան, որը տնային տնտեսության անդամների ապրելու հիմնական վայրն է: Ընդ որում, միևնույն տնային տնտեսությանը պատկանող բոլոր անհատները պետք է միևնույն տնտեսության ռեզիդենտներ համարվեն:

Եթե ֆիզիկական անձը որոշակի կարճ (մինչև մեկ տարի) ժամանակով բացակայում է տվյալ երկրի տնտեսական տարածքից, ապա նա դեռևս շարունակում է համարվել տվյալ տնտեսության ռեզիդենտ: Տնտեսական տարածքից բացակայող անհատների հետևյալ խմբերը համարվում են տվյալ երկրի ռեզիդենտներ.

- Զբոսաշրջիկները և ճանապարհորդները, այսինքն՝ այն անհատները, ովքեր գործնական, ուսման, բուժման կամ այլ նպատակներով ժամանակավորապես (մինչև մեկ տարի ժամանակով) հեռանում են երկրի տնտեսական տարածքից:
- Անհատների հետևյալ կատեգորիաները, ովքեր ժամանակավորապես կամ մշտապես աշխատում են տվյալ երկրի տնտեսական տարածքից դուրս.
  - սեզոնային աշխատողները, ովքեր տարվա մի մասը աշխատում են այլ երկրում և հետո վերադառնում են իրենց տնային տնտեսություն,
  - սահմանը հատող աշխատողները, ովքեր ամեն օր կամ ամեն շաբաթ անցնում են երկրի սահմանը, աշխատում այլ երկրում և վերադառնում,
  - տվյալ երկրի տարածքում գործող միջազգային կազմակերպությունների աշխատողները,
  - տեղացի այն անհատները, ովքեր աշխատում են տվյալ երկրի տարածքում տեղակայված այլ երկրների դեսպանատներում, ռազմական բազաներում և այլ նմանատիպ ներկայացուցչություններում,
  - նավերի, ինքնաթիռների և նմանատիպ այլ շարժական կառուցվածքների անձնակազմի անդամները, ովքեր գրեթե մշտապես գործում են երկրի տարածքից դուրս,
  - ուսանողները, ովքեր սովորում են այլ երկրներում, եթե նույնիսկ ուսման տևողությունը մեկ տարուց ավելի է:

[3] *Շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունների վիճակագրական սահմանումը համընկնում է ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում տրված ոչ առևտրային (շահույթ ստանալու նպատակ չհետապնդող) կազմակերպությունների ընդհանուր սահմանման հետ (հոդված 51):*

Ձեռնարկությունների կամ կորպորացիաների ռեզիդենտությունը: Ձեռնարկությունը համարվում է այն երկրի ռեզիդենտ, որտեղ նրա տնտեսական շահերի կենտրոնն է և որի տնտեսական տարածքում իրականացնում է որոշակի ծավալի տնտեսական գործունեություն՝ ապրանքների արտադրություն և ծառայությունների մատուցում և/կամ հողի, շենքերի, շինությունների սեփականատեր է: Արտասահմանյան ձեռնարկությունը համարվում է ռեզիդենտ, եթե տվյալ տնտեսությունում տնտեսական գործունեություն է իրականացնում կամ մտադիր է իրականացնել մեկ տարուց ավելի ժամանակով: Բացի վերը նշվածից, որոշ սահմանային դեպքերում (երբ ձեռնարկությունը կամ նրա մասնաճյուղը աշխատանքներ են իրականացնում այլ երկրներում) հաշվի են առնվում նաև այնպիսի պայմաններ, ինչպիսիք են՝ սուբյեկտի գրանցման վայրը, հարկերի վճարման վայրը, ինքնուրույն ֆինանսական միջոցներ ներգրավելու հնարավորությունը, սուբյեկտի կողմից իրականացվող գործառնությունների առանձին հաշվառման հնարավորությունը (հաշվեկշիռ, եկամուտների և ծախսերի հաշվետվություն և այլն):

Շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունների ռեզիդենտությունը: Շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունը համարվում է այն երկրի կամ տնտեսական տարածքի ռեզիդենտ, որի գործող օրենսդրությամբ կամ սահմանված կանոններով է ստեղծվել տվյալ կազմակերպությունը, և որտեղ նրա՝ որպես իրավական կամ սոցիալական միավորի գոյությունը պաշտոնապես ճանաչված և գրանցված է: Շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունների մասնաճյուղերի դեպքում հաշվի է առնվում տվյալ երկրում գործունեության ժամկետը: Եթե արտասահմանյան երկրի կազմակերպությունը տվյալ երկրում մասնաճյուղի միջոցով գործունեություն է ծավալում մեկ տարուց ավելի ժամանակով, ապա տվյալ մասնաճյուղը համարվում է այդ երկրի ռեզիդենտ, իսկ գլխամասային կազմակերպությունից ստացվող ֆինանսավորումը դիտարկվում է որպես արտասահմանից ստացվող տրանսֆերտ:

Պետական կառավարման մարմինների ռեզիդենտությունը: Տվյալ երկրի պետական կառավարման բոլոր մարմինները համարվում են տվյալ երկրի ռեզիդենտներ, նույնիսկ եթե դրանք տեղակայված են այլ երկրների տարածքում:

Այսպես, ռեզիդենտ են համարվում.

- տվյալ երկրի տարածքում գտնվող կենտրոնական, տեղական կառավարման մարմինների բոլոր ստորաբաժանումները,
- տվյալ երկրի՝ այլ երկրներում տեղակայված դեսպանատները, հյուպատոսարանները, ներկայացուցչությունները, ռազմական բազաները:

Այլ երկրների դեսպանատները, հյուպատոսարանները, ներկայացուցչությունները, ռազմական բազաները, որոնք տեղակայված են տվյալ երկրի տարածքում, համարվում են ոչ ռեզիդենտներ:

Միջազգային կազմակերպությունների ռեզիդենտությունը: Միջազգային կազմակերպությունները որևէ երկրի ռեզիդենտ չեն համարվում, նույնիսկ այն երկրի, որտեղ դրանք գործում են: Միջազգային կազմակերպությունների աշխատակիցները, սակայն, ինչպես արդեն նշվել է, համարվում են այն երկրի ռեզիդենտներ, որի տարածքում տեղակայված է տվյալ կազմակերպությունը:

Այսպիսով, բոլոր այն տնտեսավարող սուբյեկտները, որոնց տնտեսական շահերը տվյալ երկրի տնտեսական տարածքից դուրս են, համարվում են ոչ ռեզիդենտներ, իսկ նրանց հետ իրականացվող բոլոր գործառնությունները դիտարկվում են որպես գործառնություններ ոչ ռեզիդենտների հետ: Տվյալ տնտեսության տեսանկյունից, ոչ ռեզիդենտների հետ փոխհարաբերությունները դիտվում են իբրև փոխհարաբերություններ արտաքին աշխարհի հետ: Տվյալ երկրի վիճակագրական դասակարգումների իմաստով, ոչ ռեզիդենտների հետագա տարանջատումը ըստ տնտեսության հատվածների (սեկտորների) էական նշանակություն չունի:

Ի տարբերություն ոչ ռեզիդենտների՝ ռեզիդենտ տնտեսավարող սուբյեկտների դասակարգումը և խմբավորումը ըստ տնտեսության հատվածների (սեկտորիզացիա) տվյալ երկրի վիճակագրության համար սկզբունքային նշանակություն ունի, քանի որ հնարավորություն է տալիս որոշել և արտացոլել տվյալ տնտեսավարող սուբյեկտի փոխհարաբերությունները այլ ռեզիդենտ սուբյեկտների հետ: Ընդ որում, խմբավորումն իրականացվում է՝ հաշվի առնելով տնտեսության այս կամ այն հատվածում ընդգրկված սուբյեկտի տնտեսական գործունեության նպատակները, նրա կողմից իրականացվող գործառույթները և վարքագիծը:

Մեր կողմից արդեն սահմանված ռեզիդենտ տնտեսավարող սուբյեկտների տեսակներն են.

- Ձեռնարկությունները կամ կորպորացիաները (կազմակերպություններ),
- Պետական կառավարման միավորները,
- Տնային տնտեսությունները,
- Շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները:

Այս սուբյեկտները ըստ տնտեսության հատվածների խմբավորելու համար անհրաժեշտ է ևս մի քանի դասակարգում իրականացնել: Մասնավորապես, ձեռնարկությունները կամ կորպորացիաները բաժանվում են երկու խմբի՝ ֆինանսական կորպորացիաներ և ոչ ֆինանսական կորպորացիաներ:

Շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները ըստ իրենց բնույթի կարող են լինել երկու տիպի՝ շուկայական ապրանքներ և ծառայություններ արտադրող և ոչ շուկայական ապրանքներ և ծառայություններ արտադրող: Ընդ որում, ոչ շուկայական ապրանքներ և ծառայություններ արտադրող կազմակերպությունները ևս բաժանվում են երկու խմբի՝ պետական կամ կառավարական և տնային տնտեսություններին սպասարկող (ՏՏՍԿ):

Այսպիսով, ռեզիդենտ տնտեսության հինգ հատվածները ստանալու համար անհրաժեշտ է խմբավորել ռեզիդենտ տնտեսավարող սուբյեկտները ըստ ստորև բերված աղյուսակի.

Տնտեսավարող սուբյեկտի տեսակը	*Տնտեսության հատվածը*				
	Ոչ ֆինանսական հատված	**Ֆինանսական հատված**	**Պետական կառավարման հատված**	**Տնային տնտեսությունների հատված**	**ՏՏՍԿ**[4]
Ձեռնարկություններ կամ կորպորացիաներ	Ոչ ֆինանսական կորպորացիաներ	Ֆինանսական կորպորացիաներ			
Պետական կառավարման մարմիններ			Պետական կառավարման մարմիններ		
Տնային տնտեսություններ				Տնային տնտեսություններ	
Շահույթ չհետապնդող կազմակերպություններ	Շուկայական ապրանքներ և ծառայություններ արտադրող	Ֆինանսական շուկան սպասարկող կազմակերպություններ	Ոչ շուկայական ապրանքներ և ծառայություններ արտադրող		ՏՏՍԿ

Ներքին տնտեսությունը կարելի է խմբավորել նաև 3 ավելի մեծ հատվածների՝ ոչ ֆինանսական կորպորացիաները, տնային տնտեսությունները և ՏՏՍԿ-ները ընդգրկելով իրական հատվածում: Այսպիսով, կունենանք ներքին տնտեսության հետևյալ երեք հատվածները՝

- Պետական կառավարման հատված
- Իրական հատված
- Ֆինանսական հատված

Ներքին տնտեսության հատվածավորումը դրամավարկային վիճակագրության տեսանկյունից կարևորվում է նաև տնտեսության՝ փող թողարկող և փող պահող կամ տնօրինող հատվածները սահմանելու առումով: Այսպիսով, տնտեսության փող թողարկող հատվածը ֆինանսական հատվածն է, տնտեսության փող տնօրինող կամ փող պահող հատվածը՝ իրական հատվածը, իսկ պետական կառավարման հատվածը, չնայած իր գործողություններով ազդում է տնտեսությունում փողի քանակի վրա, չի հանդիսանում փող տնօրինող կամ պահող:

2.1. Պետական կառավարման հատված

Պետական կառավարման հատվածում ընդգրկված են վերը սահմանված պետական կառավարման բոլոր միավորները: Հարկ է նկատել, որ պետական հատվածի սուբյեկտների ընտրությունը կատարվում է

[4] *Տնային տնտեսություններին սպասարկող, շահույթ չհետապնդող կազմակերպություններ:*

ոչ թե ըստ սեփականության ձևի, այլ ըստ սուբյեկտի գործունեության նպատակների և նրա կողմից իրականացվող գործառույթների: Պետական կառավարման մարմինների կողմից իրականացվող գործառույթները ընդհանուր առմամբ հետևյալն են.

- հասարակությանը կամ առանձին տնային տնտեսություններին որոշակի ապրանքներով և ընդհանրական ծառայություններով ապահովելը՝ ֆինանսավորելով գործունեությունը հարկային կամ այլ եկամուտներից,
- հասարակության եկամուտները կամ հարստությունը տրանսֆերտային վճարումների միջոցով վերաբաշխելը,
- ոչ շուկայական ապրանքներ արտադրելը և ծառայություններ մատուցելը:

Պետական կառավարման մարմինների գործունեության ոլորտներն են՝ կառավարում, պաշտպանություն կամ բանակ, կրթություն, առողջապահություն, ազգային անվտանգություն, սոցիալական ապահովություն և այլն:

Պետական կառավարման հատվածում ընդգրկվում են հետևյալ ենթահատվածները՝

- Կենտրոնական կառավարություն,
- Տարածաշրջանային (ռեգիոնալ) կառավարման մարմիններ,
- Տեղական կառավարման մարմիններ,
- Սոցիալական ապահովության հիմնադրամներ:

Կենտրոնական կառավարությունը բաղկացած է պետական կառավարման այն մարմիններից, որոնց իշխանությունը տարածվում է երկրի ամբողջ տարածքի վրա, ինչպես նաև այդ մարմինների կողմից կառավարվող և ֆինանսավորվող շահույթ չհետապնդող կազմակերպություններից: Կառավարության հարկաբյուջետային քաղաքականությունն իրականացվում է հիմնականում կենտրոնական կառավարության միջոցով: Կենտրոնական կառավարությունը կարող է նաև տրանսֆերտային վճարումներ իրականացնել պետական կառավարման այլ ենթահատվածներին:

Տարածաշրջանային կառավարման մարմինները պետական կառույցներ են, որոնք գոյություն ունեն միայն որոշ երկրներում և կենտրոնական կառավարությունից անկախ՝ իրականացնում են կառավարման գործառույթներ երկրի որոշակի տարածքում: Տարածաշրջանային կառավարման մարմինների հատվածում են ներառվում նաև դրանց կողմից կառավարվող և ֆինանսավորվող շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները:

Տեղական կառավարման մարմինները պետական կառավարման հատվածի միավորներ են, որոնք ունեն անկախ վարչական իրավունքներ տվյալ երկրի տարածքում գտնվող առանձին քաղաքներում և շրջաններում՝ ներառյալ հարկերի հավաքագրումը և ծախսերի կատարումը: Այստեղ կարող են ընդգրկվել շրջանների, խոշոր և փոքր քաղաքների իշխանությունները: Տեղական կառավարման մարմինների հատվածում են ներառվում նաև դրանց կողմից կառավարվող և ֆինանսավորվող՝ շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները:

Սոցիալական ապահովության հիմնադրամները կառավարության բոլոր մակարդակներում գործող պետական կառավարման յուրահատուկ միավորներ են, որոնք հանդիսանում են առանձնացված սուբյեկտներ, և որոնց հիմնական նպատակը ամբողջ հասարակության կամ դրա մեծ մասի սոցիալական ապահովության խնդիրների կարգավորումն է:

Հայաստանի Հանրապետության դեպքում պետական կառավարման հատվածը բաժանվում է՝

- Կենտրոնական (հանրապետական) կառավարման մարմիններ,
- Տեղական կառավարման մարմիններ,
- Սոցիալական ապահովության պետական հիմնադրամ:

Ըստ «Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի, ՀՀ բյուջետային համակարգը իրավական նորմերով կարգավորվող, ՀՀ տնտեսական հարաբերությունների և ՀՀ պետական կառուցվածքի վրա հիմնված երկու մակարդակի բյուջեների ամբողջությունն է. առաջին մակարդակը պետական բյուջեն է, երկրորդ մակարդակը՝ համայնքների բյուջեները: Պետական և համայնքների բյուջեները հիմնվում են ֆինանսական և հարկային միասնական քաղաքականության վրա:

Բյուջետային հիմնարկ են համարվում բյուջեներից (պետական և համայնքային) ֆինանսավորվող պետական և համայնքային հիմնարկները:

2.2. Իրական հատված

Տնտեսության իրական հատվածը, ինչպես արդեն նշվել է, բաղկացած է ձեռնարկություններից (ոչ ֆինանսական կազմակերպություններից), տնային տնտեսություններից և տնային տնտեսություններին սպասարկող շահույթ չհետապնդող կազմակերպություններից: Դրամավարկային և ֆինանսական վիճակագրության տեսանկյունից, որոշ դեպքերում տնային տնտեսությունները և տնային տնտեսություններին սպասարկող շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները միավորվում են մեկ ենթահատվածում՝ «Այլ ռեզիդենտ հատվածներ» անվանմամբ:

2.2.1. Ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների հատված

Ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների հատվածում ընդգրկվում են բոլոր այն ռեզիդենտ սուբյեկտները, որոնց հիմնական գործունեությունը շուկայական ապրանքների արտադրությունը և ոչ ֆինանսական ծառայությունների մատուցումն է: Շուկայական արտադրանք կամ ծառայություն ասելով՝ հասկանում ենք այն ապրանքներն ու ծառայությունները, որոնք իրացվում են շուկայական գներով: Ոչ ֆինանսական հատվածում կազմակերպության ներառվելը կախված չէ տվյալ սուբյեկտի սեփականատերերի հատվածային պատկանելությունից: Այս հատվածում ընդգրկված կազմակերպությունների սեփականատերերը կարող են լինել ռեզիդենտ կամ ոչ ռեզիդենտ, կարող են լինել ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձինք, կարող է լինել նաև պետությունը: Միակ սկզբունքն այն է, որ դրանց հիմնական գործունեությունը լինի շուկայական ապրանքների արտադրությունը և ոչ ֆինանսական ծառայությունների մատուցումը: Ըստ սահմանման՝ այս հատվածում են ընդգրկվում նաև շուկայական ապրանքներ և ծառայություններ արտադրող շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունները:

Ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների հատվածը, ըստ սեփականատերերի բնույթի, տարանջատվում է երկու ենթահատվածների՝ պետական և մասնավոր: Ընդ որում, ձեռնարկությունը համարվում է պետական, եթե կառավարվում է պետության կողմից, հետևյալ երկու դեպքերում. պետության բաժնեմասը տվյալ ձեռնարկությունում կազմում է 51% և ավելի կամ պետությունն օրենսդրորեն օժտված է այդ ձեռնարկությունը կառավարելու և ղեկավար անձանց նշանակելու հատուկ իրավասությամբ:

Ըստ ՀՀ օրենսդրության՝ գոյություն ունեն ձեռնարկությունների հետևյալ տեսակները՝

- Լիակատար տնտեսական ընկերակցություններ,
- Կոմանդիտային ընկերակցություններ,
- Բաժնետիրական ընկերություններ,
- Սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություններ,
- Լրացուցիչ պատասխանատվությամբ ընկերություններ,
- Առևտրային կոոպերատիվներ:

2.2.2. Տնային տնտեսությունների հատված

Տնային տնտեսությունների հատվածը ներառում է բոլոր ռեզիդենտ տնային տնտեսությունները: Տնային տնտեսությունները ֆիզիկական անձինք կամ անձանց խմբեր են, որոնք.

- ապրում են համատեղ,
- ունեն ընդհանուր ռեսուրսներ, եկամուտներ և հարստություն,
- համատեղ սպառում են ապրանքներ և ծառայություններ,
- կարող են զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ:

Այսպիսով, տնային տնտեսությունների շարքն են դասվում նաև այն ֆիզիկական անձինք, որոնք զբաղվում են ապրանքների արտադրությամբ և ծառայությունների մատուցմամբ՝ սեփական սպառման կամ շուկայում իրացման նպատակով:

Տնային տնտեսությունների հատվածը, ըստ եկամուտների ստացման հիմնական աղբյուրների, կարելի է բաժանել հետևյալ չորս ենթահատվածների.

- ձեռներեցներ կամ ձեռնարկատերեր (գործատուներ),
- սեփական սպառման համար արտադրողներ,
- վարձու աշխատողներ,
- սեփականությունից եկամուտ ստացողներ և տրանսֆերտ ստացողներ:

2.2.3. Տնային տնտեսություններին սպասարկող՝ շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունների

հատված

Տնային տնտեսություններին սպասարկող շահույթ չհետապնդող կազմակերպությունների հատվածում ընդգրկվում են ոչ առևտրային այն կազմակերպությունները, որոնք արտադրում են ոչ շուկայական ապրանքներ և ծառայություններ, տրամադրում դրանք առանձին տնային տնեսություններին կամ ամբողջ հասարակությանը՝ անհատույց կամ որոշակի ոչ շուկայական գներով: Այն կազմակերպությունները, որոնք ղեկավարվում և ֆինանսավորվում են հիմնականում պետական կառավարման մարմինների կողմից, այս հատվածում չեն ընդգրկվում, այլ ներառվում են պետական կառավարման հատվածում:

Տնային տնտեսություններին սպասարկող շահույթ չհետապնդող կազմակերպություններից են՝ քաղաքական կուսակցությունները, հասարակական կազմակերպությունները, բարեգործական հիմնադրամները, եկեղեցիները և հավատքային կազմակերպությունները, պրոֆեսիոնալ և այլ տիպի միությունները, մշակութային կազմակերպությունները, որոշ կրթական և գիտահետազոտական կազմակերպություններ և այլն:

2.3. Ֆինանսական հատված

2.3.1. Ֆինանսական հատվածի ընդհանուր նկարագիրը

Ֆինանսական հատվածը դրամավարկային և ֆինանսական վիճակագրության տեսանկյունից ամենակարևոր հատվածն է, քանի որ հենց այս հատվածի սուբյեկտներն են հանդիսանում տնտեսության փող թողարկողները:

Ֆինանսական հատվածն ընդգրկում է այն կազմակերպությունները, որոնց հիմնական գործունեությունը ֆինանսական միջնորդությունն է կամ ֆինանսական միջնորդությանը նպաստող ծառայությունների մատուցումը: Ֆինանսական միջնորդությունը այնպիսի գործունեություն է, որի դեպքում սուբյեկտն իր անունից պարտավորություններ է ներգրավում՝ ֆինանսական շուկայում գործառնությունների միջոցով ֆինանսական ակտիվներ ձեռք բերելու նպատակով:

Ֆինանսական միջնորդությունը ներկայացնենք մի քանի օրինակով.

Օրինակ 1. Կազմակերպությունն ավանդներ է ընդունում տնտեսության տարբեր սուբյեկտներից և վարկեր տրամադրում:

Օրինակ 2. Կազմակերպությունը ներգրավում է փոխառություններ և տրամադրում վարկեր ու փոխառություններ:

Օրինակ 3. Կազմակերպությունն իր փայատերերից միջոցներ է ներգրավում՝ ձեռնարկություններում ներդրումներ կատարելու նպատակով:

Օրինակ 4. Կազմակերպությունն իր կողմից ստացված ապահովագրական մուծումները ներդնում է արժեթղթերի մեջ:

Նման գործառնություններ կատարող կազմակերպությունները ընդգրկվում են ֆինանսական հատվածում:

Օժանդակ ֆինանսական ծառայություններ մատուցող կազմակերպությունները չեն հանդիսանում ֆինանսական միջնորդներ, այսինքն՝ իրենց անունից չեն ընդունում պարտավորություններ ֆինանսական ակտիվների ձեռքբերման նպատակով, այլ իրականացնում են միջնորդությանը նպաստող գործունեություն: Այդպիսի կազմակերպություններ են՝

- բորսաները և արտարժույթի ու արժեթղթերի կազմակերպված շուկաները,
- դեպոզիտարիաները և քլիրինգային կազմակերպությունները,
- բրոկերները և գործակալները,
- արտարժույթի փոխանակման ընկերությունները,
- ֆինանսական երաշխիքների հետ գործ ունեցող կազմակերպությունները,
- ֆինանսական ածանցյալ գործիքների հետ գործ ունեցող կազմակերպությունները և այլն:

Այսպիսով, ֆինանսական հատվածը կարելի է բաժանել 2 խոշոր հատվածների.

- ֆինանսական միջնորդ կազմակերպություններ,
- օժանդակ ֆինանսական ծառայություններ մատուցող կազմակերպություններ:

Դրամավարկային և ֆինանսական վիճակագրության տեսանկյունից առավել հետաքրքրություն են ներկայացնում ֆինանսական միջնորդ կազմակերպությունները, որոնք այս կամ այն չափով կարող են մասնակցել փողի ստեղծման գործընթացին:

2.3.2. Ֆինանսական միջնորդ կազմակերպությունների տեսակները

Սովորաբար կազմակերպությունը ֆինանսական միջնորդ է համարվում, եթե ֆինանսական միջնորդությունը նրա հիմնական գործունեությունն է: Լինում են դեպքեր, երբ կառավարությունը կամ այլ տիպի կազմակերպությունները որոշ ֆինանսական միջնորդային գործարքներ են կատարում, որոնք, սակայն, նրանց հիմնական գործունեությունը չեն: Նման դեպքերում այդպիսի կազմակերպությունները ֆինանսական միջնորդներ չեն համարվում:

Ֆինանսական միջնորդների հատվածը սույն ձեռնարկում քննարկվող ռեզիդենտ տնտեսության հիմնական հատվածն է:

Ֆինանսական միջնորդ կազմակերպությունների դասակարգումն ըստ ենթահատվածների

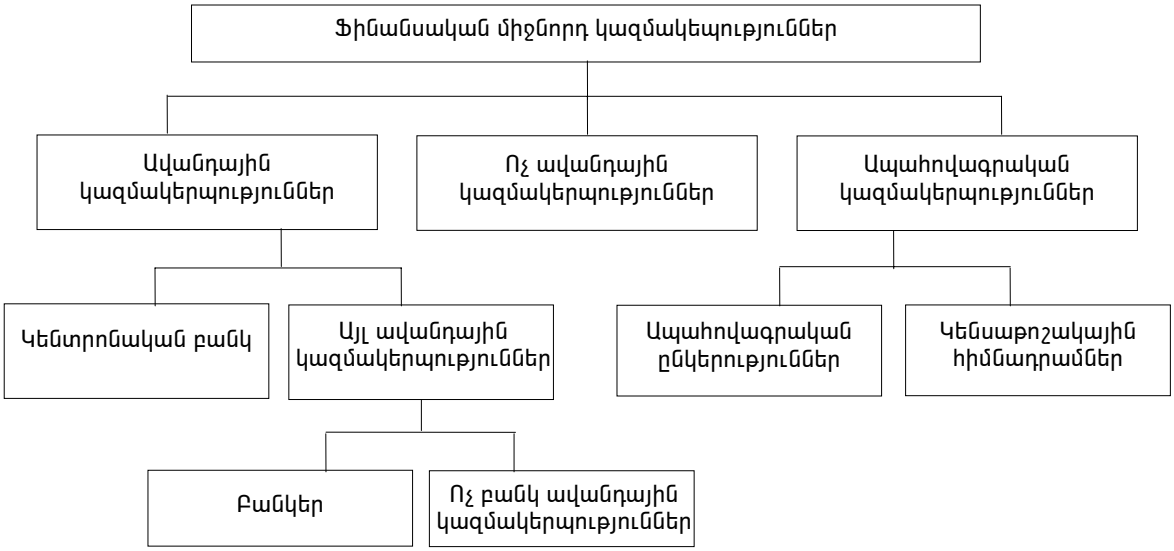

Կենտրոնական բանկ

Կենտրոնական բանկը յուրահատուկ ֆինանսական հաստատություն է, որը ֆինանսական համակարգի կարևորագույն ոլորտների կարգավորման և վերահսկման գործառույթներ է իրականացնում: Կենտրոնական բանկին է վերապահված նաև տնտեսությունում փող թողարկելու բացառիկ իրավունքը, որով էլ պայմանավորված են նրա հիմնական գործառույթների յուրահատկությունները: Այս հիմնական խնդիրների հետ մեկտեղ, ԿԲ-ն ֆինանսական միջնորդության գործառույթներ է իրականացնում: Ընդհանուր առմամբ, կենտրոնական բանկերի հիմնական գործառույթներն են. արժույթի թողարկում, միջազգային պահուստների կառավարում, ԱՄՀ-ի հետ գործառնությունների իրականացում և այլ ավանդային կազմակերպությունների (առևտրային բանկերի) վարկավորում:

Այսպիսով, ՀՀ տնտեսության ֆինանսական հատվածի «կենտրոնական բանկ» ենթահատվածը ներառում է միայն ՀՀ ԿԲ-ն, քանի որ կենտրոնական բանկերին բնորոշ վերոնշյալ բոլոր գործառույթները ՀՀ-ում իրականացնում է Կենտրոնական բանկը:

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը իրականացնում է հետևյալ գործառույթները.

- մշակում, հաստատում և իրականացնում է դրամավարկային քաղաքականության ծրագրերը,
- մասնակցում է ՀՀ կառավարության հետ տնտեսական քաղաքականության ծրագրի մշակմանը և կոորդինացնում է դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականությունները,
- իրականացնում է Կառավարության բանկային սպասարկումը, Կառավարության ֆինանսական գործակալն ու խորհրդատուն է,
- թողարկում է Հայաստանի Հանրապետության արժույթը, կազմակերպում և կարգավորում է դրամաշրջանառությունը,
- տիրապետում, օգտագործում և տնօրինում է Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պահուստները,
- իրականացնում է ՀՀ-ում արժութային կարգավորումն ու վերահսկողությունը,
- լիցենզավորում է բանկերը, վարկային կազմակերպությունները և այլ ֆինանսական կազմակերպությունները, օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև այլ անձանց, կարգավորում և վերահսկում է դրանց գործունեությունը,

- որպես վերջին ատյանի վարկատու՝ վարկեր է տրամադրում բանկերին,
- կարգավորում և վերահսկում է վճարահաշվարկային համակարգի գործունեությունը,
- իրականացնում է տնտեսական (դրամավարկային, ֆինանսական, իրական, արտաքին և հարկաբյուջետային հատվածների) վիճակագրության հավաքագրում, ամփոփում, վերլուծություն և հրապարակում,
- իրականացնում է ԱՄՀ-ի հետ գործառնությունները:

Այլ ավանդային (դեպոզիտային) կազմակերպություններ

Ֆինանսական հատվածի այս ենթահատվածում ընդգրկվում են այն բոլոր ռեզիդենտ ֆինանսական միջնորդ կազմակերպությունները, որոնց պարտավորությունները հիմնականում բաղկացած են ավանդներից[5] (դեպոզիտներից) կամ ավանդներին բնույթով շատ մոտ ֆինանսական գործիքներից և ընդգրկվում են տվյալ տնտեսության «փող» հասկացության կամ սահմանման մեջ: Այս ենթահատվածի կազմակերպություններն իրականացնում են փողի պահառուի գործառույթ:

Ավանդային կազմակերպությունների կողմից ընդունված ավանդները կարող են լինել երկու տեսակի՝ փոխանցելի և ոչ փոխանցելի[6]: Փոխանցելի ավանդները ենթակա են վճարման պահանջի դեպքում՝ առանց լրացուցիչ ծախսերի և սահմանափակման կամ դրանցով կարելի է ուղղակի վճարումներ կատարել վճարման հանձնարարականներով, չեկերով, քարտերով կամ վճարման այլ միջոցներով:

Ոչ փոխանցելի ավանդները ֆինանսական միջնորդների այն ավանդները կամ բնույթով դրանց շատ մոտ պարտավորություններն են, որոնց օգտագործումը ենթակա է որոշակի սահմանափակումների.

- ենթակա է վճարման որոշակի ժամկետում կամ ցանկացած պահի՝ միայն որոշ լրացուցիչ ծախսերի իրականացման պայմանով:
- չի կարող ծառայել որպես ուղղակի վճարումների իրականացման գործիք:
- առկա են այլ տիպի սահմանափակումներ (սառեցված հաշիվներ, գրավադրված միջոցներ և այլն):

Հաշվի առնելով ավանդային կազմակերպությունների պարտավորությունների վերոնշյալ երկու տեսակները՝ «Այլ ավանդային կազմակերպություններ» ենթահատվածը բաժանվում է երկու խմբի. բանկեր և ոչ բանկ ավանդային կազմակերպություններ:

Սույն ձեռնարկի իմաստով, բանկեր են համարվում այն ֆինանսական միջնորդ ավանդային կազմակերպությունները, որոնք կարող են ներգրավել ինչպես փոխանցելի, այնպես էլ ոչ փոխանցելի ավանդներ և այլ պարտավորություններ:

Ոչ բանկ ավանդային կազմակերպությունները այն ֆինանսական միջնորդներն են, որոնք փոխանցելի ավանդներ ներգրավել չեն կարող, այլ կարող են ներգրավել միայն ոչ փոխանցելի ավանդներ և այլ տիպի պարտավորություններ:

Ոչ բանկ ավանդային կազմակերպությունները կարող են իրականացնել հետևյալ գործառնությունները՝

- ոչ փոխանցելի ավանդների ընդունում,
- բաժնետոմսերի էմիսիա,
- կարող են լինել զարգացման բանկեր, օֆշորային բանկեր,
- մասնագիտացված միջնորդներ, որոնք մեծ տարածում ունեն զարգացած երկրներում՝ շինարարական, վարկային միություններ, մուրհակային գործակալություններ:

Միջազգային պրակտիկայում բավականաչափ տարածված են դրամական շուկայի փոխադարձ ֆոնդերը. դրանք ներգրավելով իրենց փայատերերի միջոցները, ֆինանսական ակտիվներում ներդրումներ են կատարում: Նրանցում կատարված ներդրումները, չնայած իրավական տեսանկյունից փայամասնակցություն են համարվում, սակայն այնքան իրացվելի են, որ իրենց բնույթով մոտենում են փոխանցելի ավանդներին:

Եթե ֆինանսական կազմակերպության պարտավորություններն ընդգրկվում են փողի ագրեգատներում, նրանք պետք է դասակարգվեն որպես ոչ բանկ ավանդային կազմակերպություններ, նույնիսկ եթե այդ կազմակերպության պարտավորությունները, օրենսդրության համաձայն, «ավանդ» չեն կոչվում:

Այսպիսով, ՀՀ տնտեսության ֆինանսական հատվածի «Ավանդային կազմակերպություններ» ենթահատվածը բաղկացած է ՀՀ կենտրոնական բանկից և այլ ավանդային կազմակերպություններից: «Այլ ավանդային կազմակերպություններ» ենթահատվածի գերակշիռ մասը ՀՀ առևտրային բանկերն են, քանի որ ոչ բանկ ավանդային կազմակերպություններ, ըստ էության, Հայաստանում չկան: Մասնավորապես,

---

[5] Սույն ձեռնարկում «ավանդ» հասկացությունը ներառում է նաև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում սահմանված «հաշիվները»:

[6] Այստեղ փոխանցելի և ոչ փոխանցելի ավանդների սահմանումը տրված է ֆինանսական միջնորդ կազմակերպությունները դասակարգելու նպատակով: Այս հասկացությունները մանրամասն բացատրվում են ձեռնարկի 4-րդ բաժնում:

Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ փոխադարձ ֆոնդեր դեռևս չեն նախատեսված և նմանատիպ գործող կազմակերպություններ չկան:

Ոչ ավանդային ֆինանսական կազմակերպություններ

Ոչ ավանդային ֆինանսական կազմակերպությունների պարտավորությունների իրացվելիությունը ավելի ցածր է, քան ավանդային կազմակերպություններինը, և դրանք փողի ագրեգատներում չեն ընդգրկվում:

Միջազգային պրակտիկայում գոյություն ունեն տարբեր տեսակի ոչ ավանդային ֆինանսական միջնորդներ, որոնք կարող են ունենալ տարբեր աստիճանի իրացվելիության պարտավորություններ.

Ֆինանսական ընկերություններ: Այս կազմակերպությունների գործունեության հիմնական բնույթը ոչ ֆինանսական ձեռնարկությունների և տնային տնտեսությունների վարկավորումն է: Ֆինանսական ընկերություններից շատերը մեկ կամ մի քանի խոշոր կորպորացիաների դուստր ձեռնարկություններ են, որոնց հիմնական նպատակը իրենց մայր ընկերության (ընկերությունների) համար փոխառու միջոցների հայթայթումն է: Ֆինանսական ընկերությունների պարտավորությունները սովորաբար իրացվելի չեն:

Ֆինանսական լիզինգային ընկերություններ: Այս կազմակերպություններն իրականացնում են հիմնական միջոցների ձեռքբերման ֆինանսավորումը: Լիզինգային ընկերությունները գնված հիմնական միջոցների իրավական սեփականատեր են հանդիսանում, սակայն իրական սեփականատիրությունը փոխանցվում է վարձակալին, որը տնօրինում է հիմնական միջոցներից ստացվող օգուտները և պատասխանատու է դրա տիրապետման հետ կապված բոլոր վնասների և ռիսկերի համար: Տարբեր երկրներ տարբեր ձևերով են կանոնակարգում ֆինանսական լիզինգային ընկերությունների կողմից միջոցների ներգրավումը: Դրանից կախված՝ այս ընկերությունները կարող են դասակարգվել իրացվելի կամ ոչ իրացվելի պարտավորություններով ֆինանսական կազմակերպություններում:

Ներդրումային հիմնադրամներ: Այս կազմակերպությունները միավորում են իրենց փայատերերի միջոցները՝ ֆինանսական ակտիվներում ներդրումներ կատարելու նպատակով: Սովորաբար ներդրումային հիմնադրամների պարտավորությունները ոչ իրացվելի են: Ներդրումային հիմնադրամների օրինակներ են կապիտալի շուկայի փոխադարձ ֆոնդերը, ներդրումային միությունները: Ներդրումային հիմնադրամների տարատեսակ են նաև դրամական շուկայի փոխադարձ ֆոնդերը, որոնց պարտավորությունները իրացվելի են: Ինչպես վերը նշվեց, եթե փոխադարձ ֆոնդերի պարտավորությունները ներառվում են փողի ագրեգատներում, ապա վերջիններս պետք է դասակարգվեն իբրև ավանդային կազմակերպություններ:

Արժեթղթերի դիլերներ և անդերրայթերներ: Այս կարգի կազմակերպություններից են արժեթղթերի շուկայի գործառնություններում մասնագիտացված ընկերությունները, որոնք օժանդակում են այլ ձեռնարկություններին արժեթղթերի տեղաբաշխման գործում և/կամ իրենց հաշվին ու ռիսկով զբաղվում են արժեթղթերի առք ու վաճառքով: Արժեթղթերի բրոկերները, որոնք սեփական հաշվին արժեթղթերի առք ու վաճառք չեն կատարում, այս տիպի կազմակերպությունների շարքը չեն դասվում, այլ ընդգրկվում են օժանդակ ֆինանսական կազմակերպություններում:

Ֆինանսական ածանցյալների միջնորդներ: Թողարկում են ածանցյալ ֆինանսական գործիքներ կամ զբաղվում են այդ գործիքների առք ու վաճառքով:

Մասնագիտացված ֆինանսական միջնորդներ: Այս խմբի մեջ մտնում են ֆինանսական միջնորդության որոշակի ուղղություններով զբաղվող կազմակերպությունները, ինչպես օրինակ՝ արտահանմանները մուծման ֆինանսավորմամբ զբաղվող ընկերությունները, ֆակտորինգային ընկերությունները, վենչուրային կապիտալ ֆոնդերը, հոլդինգային կորպորացիաները:

Հայաստանում ոչ ավանդային ֆինանսական կազմակերպություններն են վարկային կազմակերպությունները և գրավատները, որոնք մեր ֆինանսական շուկայում շատ փոքր բաժին ունեն:

«Վարկային կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքն ուժի մեջ է մտել 2003 թվականից և այս ոլորտը դեռ նոր է զարգանում: Համաձայն վերոնշյալ օրենքի և ՀՀ ԿԲ խորհրդի կողմից հաստատված «Վարկային կազմակերպությունների գործունեության կագավորումը, վարկային կազմակերպությունների գործունեության տնտեսական նորմատիվները» կանոնակարգ 14-ի՝ վարկային կազմակերպությունները հիմնականում կարող են իրականացնել հետևյալ ֆինանսական գործառնությունները կամ դրանց մի մասը.

ա) ներգրավել փոխառություններ և (կամ) կնքել նմանատիպ գործարքներ (ընդ որում՝ այս գործարքները կարող են իրականացվել բացառապես իրավաբանական անձանց, անհատ ձեռնարկատերերի և իրենց մասնակիցների հետ),

բ) տրամադրել վարկեր, փոխառություններ, իրականացնել պարտքի կամ առևտրային գործարք-

ների ֆինանսավորում, ֆակտորինգ (վարկային կազմակերպությունը կարող է տրամադրել բացառապես ձեռնարկատիրական վարկեր կամ փոխառություններ, իսկ սպառողական վարկերը կամ փոխառությունները՝ Կենտրոնական բանկի սահմանած կարգով և պայմաններով),

գ) տրամադրել երաշխիքներ,

դ) թողարկել, գնել, վաճառել արժեթղթեր, ճանապարհային չեկեր, քարտեր և այլ գործիքներ, կատարել նման այլ գործառնություններ,

ե) մատուցել ֆինանսական գործակալի ծառայություններ, կառավարել այլ անձանց ներդրումները, իրականացնել հավատարմագրային կառավարում, պետական պարտատոմսերի շուկայում իրականացնել մասնագիտացված գործունեություն (դիլերային, բրոքերային, գործակալական, ենթապահառուական),

զ) իրականացնել ֆինանսական վարձակալություն (լիզինգ),

է) գնել և վաճառել արտարժույթ, այդ թվում՝ կնքել դրամի և արտարժույթի ֆյուչերսներ, օպցիոններ և նման այլ գործարքներ և այլն:

Վարկային կազմակերպությունները բաժանվում են հինգ խմբերի, որոնցից յուրաքանչյուրին թույլատրվում է իրականացնել որոշակի գործառնություններ: Այդ խմբերն են՝

1. վարկային միություններ, որոնք դրամական միջոցներ են ներգրավում իրավաբանական անձանցից, իրենց մասնակիցներից, Հայաստանի Հանրապետությունից և համայնքներից և տրամադրում են վարկեր ու փոխառություններ,
2. խնայողական միություններ, որոնք դրամական միջոցներ են ներգրավում իրենց մասնակիցներից և տրամադրում նրանց վարկեր ու փոխառություններ,
3. ֆինանսական վարձակալություն իրականացնող (լիզինգային) կազմակերպություններ, որոնց հիմնական գործունեությունը ֆինանսական վարձակալության (լիզինգային) գործարքների կնքումն է,
4. դրամական պահանջի զիջման դիմաց ֆինանսավորում (ֆակտորինգ) իրականացնող կազմակերպություններ, որոնց հիմնական գործունեությունը դրամական պահանջի զիջման դիմաց ֆինանսավորման (ֆակտորինգ) գործարքների կնքումն է,
5. ունիվերսալ վարկային կազմակերպություններ, որոնք կարող են իրականացնել վարկային կազմակերպությունների համար օրենքով նախատեսված գրեթե բոլոր գործառնությունները.

Վարկային կազմակերպությունները չեն կարող իրենց հաճախորդների և մասնակիցների համար բացել և վարել բանկային հաշիվներ: Վարկային կազմակերպություններն անկանխիկ դրամական հաշվարկները կատարում են վարկային կազմակերպությանը սպասարկող բանկի միջոցով:

Վարկային կազմակերպությունների վերասկողությունը իրականացնում է ՀՀ կենտրոնական բանկը, որը և սահմանում է նրանց հիմնական տնտեսական նորմատիվները:

«Գրավատների և գրավատնային գործունեության մասին» ՀՀ օրենքն ուժի մեջ է մտել 2003 թվականի վերջին: Հաշվի առնելով գրավատների գործառնությունների փոքր բաժինը ՀՀ ֆինանսական շուկայում՝ դրանց ցուցանիշները սույն ձեռնարկի շրջանակներում չեն դիտարկվում:

Ապահովագրական կազմակերպություններ

Այս ենթահատվածը բաղկացած է ապահովագրական ընկերություններից և կենսաթոշակային հիմնադրամներից: Գործունեության յուրահատուկ բնույթի պատճառով ապահովագրական կազմակերպությունները այլ ֆինանսական միջնորդներից առանձնացվում են և ընդգրկվում առանձին ենթահատվածում:

Ապահովագրական ընկերությունների հիմնական գործունեությունը կյանքի, առողջության, պատահարների և այլ տիպի ապահովագրական ծառայությունների մատուցումն է տնտեսավարող սուբյեկտներին կամ դրանց խմբերին:

Այս ենթահատվածում ընդգրկված կենսաթոշակային հիմնադրամները տարբերվում են պետական կառավարման հատվածում ընդգրկված սոցիալական ապահովության հիմնադրամներից: Դրանք առանձնացված են իրենց սեփականատերերից, չեն ֆինանսավորվում պետական կառավարման մարմինների կողմից և, ի տարբերություն սոցիալական ապահովության հիմնադրամների, դրանց նպատակը ոչ թե ամբողջ հասարակության, այլ առանձին աշխատողների խմբերի կենսաթոշակային ապահովության խնդիրների կարգավորումն է:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ-ում նման կազմակերպություններ առայժմ գոյություն չունեն և, հետևաբար, «Ապահովագրական կազմակերպություններ» ենթահատվածը բաղկացած է միայն ապահովագրական ընկերություններից:

Օգտագործված գրականություն

1. Monetary and Financial Statistics Manual, IMF, Washington D. C., 2000.
2. Balance of Payments Manual, fifth edition, IMF, Washington D. C., 1993.
3. System of National Accounts, Eurostat, IMF, OECD, UN, WB, Washington D. C., 1993.
4. Government Finance Statistics Manual, IMF, Washington D. C., 2001.
5. Macroeconomic Accounting and Analysis in Transition Economies, Abdessatar Ouanes and Subhash Thakur, IMF, Washington D. C., 1997.
6. Руководство по составлению таблиц затрат-выпуска и их анализу, ООН, Нью-Йорк, 2000.